

Ryttarskvadronen i Vikbolandsmanövern 1964 - en inkallad veterinärs minnen

I sin roll som skvadronsveterinär i Strömsholm fick veterinär Lars-Erik Appelgren uppleva kavalleriets sista skälvande dagar innan hästarna byttes ut mot bandvagnar. För Svensk Veterinärtidning delar han med sig av sina minnen.

Text: Lars-Erik Appelgren, BVF, SLU

När jag hösten 1964 just kommit hem från ett forskningsår i USA damp en order om militärtjänstgöring (Fig.1) ner i brevlådan. Jag anade inte direkt vad som väntade men blev så småningom medveten om att jag skulle tjänstgöra som skvadronsveterinär, det vill säga ansvara för sjukvården för cirka 200 hästar i en rytterskvadron. En beriden jägarskvadron bestod av 187 man och 206 hästar i normalorganisationen.

Vad detta uppdrag innebar förstod jag inte fullt ut. Jag rekommenderades att ta med min egen medicinväska eftersom det antydde att de så kallade veterinärkistornas medicinförråd kunde var något föråldrat. En värdering i underkant skulle det visa sig.

Inryckning till Strömsholm

Nåväl, jag reste till Strömsholm och Utnäslöt där jag kastades in i förberedelserna för att ta emot och härbärgera, som jag minns det, 212 hästar. De flesta var så kallade ackordshästar som hade skickats från sina fodervärdar. En del av hästbeståndet kom även från KI i Stockholm. Hästarna placerades i utebivack och allt fungerade förvånansvärt bra, inte minst på grund av de inkallade repövningskavalleristerna, som överlag var pålitliga och kunniga hästkarlar. Udda inslag i arbetet utgjorde de telefonsamtal som kopplades till skvadronsveterinären från fodervärdar (mest unga kvinnor) som vädjade till krigsmakten att ta väl hand om deras skyddsling och se till att den fick den skötsel som den var van vid.

Fig. 3. Lastning av hästar på Kolbäcks station för vidare befordran till Norrköping C.

Medicinska ingripanden i Utnäslötbivacken

Efter bara några dagar uppdagades att en häst hade ringorm (sannolikt infektion med *Trichophyton equinum*) varför den och de två grannhästarna skyndsamt isolerades i ett stall, som regementsveterinären på Strömsholm generöst upplät. De kavallerister som skött dessa hästar uppmanades att vara uppmärksamma på en eventuell ringormssmitta. Ryktdon som hade använts till den aktuella hästen kasserades och grimma och tränas sanerades. Behandling inleddes med det på den tiden gängse medlet, Herpacin, som jag hade i min egen läkemedelsväska. (Herpacin vet. Agrivet. AB; aerosollinimen;

avregistreringsdatum: 1989-07-01. Djurslag: Uppgift om djurslag saknas. Aktiva substanser: 2,2,-thiobis (4-chlorophenol); Bensenoniumklorid; Dichlorophene. Något specifikt antimykotikum kunde inte hittas i försvarets veterinärkista. Efter en tid fick två av de kavallerister som hade skött den ringormsinfekterade hästen utslag i

Fig. 1. Inkallelseorder, som också kunde användas som tågbiljett vid inställelsen.

ansiktet. Den inkallade skvadronsläkaren fastställde diagnosen ringorm. Eftersom Herpacin fanns till hands i min läkemedelsarsenal och ingenting i skvadronsläkarens förråd användes detta medel även på de smittade soldaterna. "Post eller propter" till synes med framgång!

Övningar inför Vikbolandsmanövern

Efter smärre lokala ridövningar i Strömsholmstrakten gav sig skvadronen i väg till ett skogsområde mellan Hallstahammar och Surahammar för att testa konditionen hos de rekryterade hästarna och hos repsoldaterna (Fig. 2). Det mesta fungerade utmärkt och de få skador som inträffade kunde lätt åtgärdas. En incident finns starkt kvar i minnet. Vid ett tillfälle gick två hästar ner sig i en myr och kunde inte ta sig upp av egen kraft. Jag kallades till platsen och räddningsförsök med platlonger påbörjades. (SAOB: platlonge, veter. (med ögla i ena ändan försedd) bred rem (av sadelgjordsväv) använd för fasthållande av häst vid operationer o.d.) Då uppenbarade sig en kavalleriofficer som ansåg att sådant hade vi inte tid med och lade till: "Det är mera regel än undantag att några hästar stryker med i sådana här övningar." Han hävdade att hästarna borde avlivas (sic!). Kavalleriofficeren och jag hade samma befälsgrad (löjtnant), men jag gav order om fortsatta räddningsförsök och under min ledning kunde de mot mig lojala kavalleristerna snabbt få upp hästarna, som inte var särskilt påverkade utan kunde fortsätta övningen som handhästar.

Tågtransport från Köping till Norrköping C

Efter övningen i den västmanländska skogsterrängen visade det sig att 186 hästar ansågs hålla måttet för att kunna delta i Vikbolandsmanövern, som var målet för denna repövning.

En tidig morgon förflyttade sig hästar, manskap och utrustning till järnvägsstationen i Köping där ett lok med ett stort antal godsvagnar var preparerade för lastning av hästar (Fig. 3). I dessa hästvagnar lastades åtta hästar: fyra på vardera vagnhalvan och med huvudena mot vagnens mitt. Ryttarna med

utrustning placerades mitt i vagnen. I varje vagn fanns en röd signalflagga och röd lykta, vilka användes vid behov för att påkalla uppmärksamhet och för att få taget att stanna.

Transporten förflyöt utan några egentliga missöden och väl framme vid Norrköpings C kunde en smidig avlastning ske. Hästarna förflyttades till Norra promenaden strax öster om stationen och där väntade tankvagnar med vatten så att hästarna kunde vattnas, det vill säga ges vatten.

Vikbolandsmanövern

Färden mot Vikbolandet anträdde ganska sent på kvällen och första rasten skedde vid en äng strax väster om Dagsbergs kyrka. Så småningom nådde vi målet där vår skvadron träffade på andra förband och fördelas på olika spaningsuppdrag.

Pressens bevakning av manövern

Vår närvaro i "kriget" uppmärksammades av flera dagstidningar. Så här skrev till exempel Östergötlands Folkblad den 7 oktober 1964: "Än finns det hästar ... Och för första gången på mycket länge är de med vid en fälttjänstgöring, där de kommer att användas för spaningsuppdrag." (Fig. 4). Reportern anger också att i övningarna deltar "ungefär 5 000 man och ett rytthärförband på 209 hästar". Min minnesbild är att vi transporterade 186 hästar och det är nog så att arméns presstalesman höll sig till de siffror som normalt representerar en jägarskvadron. De deltagande förbanden angavs vara II, I 4, P1, P10, A1, Lv2, ing.1, S1 och T1.

Norrköpings tidningars Puck Åberg rapporterade följande den 10 oktober 1964:

"Hästar effektiva vid spaning. Basen gick knappt att finna. Att se hästar i fält var ett av de originellare inslagen i den just överstängda Vikbolandsmanövern. En rytterskvadron från Strömsholm deltog som spaningsförband på A-sidan. Redan marschen till häst från Norrköping ut till övningsområdet var en anslående syn. På vägen ut mot Arkösund red i mörka natten över 200 man. Bara hovarnas klapper störde tystnaden [...] Hästarna som inte varit inkallade på många år vistas under fredstid hos fodervärdar utspridda över

FOTO: LARS-ERIK APPELGREN.

Fig. 2. Inmönstrade ackordshästar i övning inför Vikbolandsmanövern i skogarna runt Strömsholm. En fullt fältpackad sadel väger ca 50 kg. Hösten 1964.

Fig. 4. Foto publicerat i Östergötlands Folkblad den 7 oktober 1964.

FOTO: OVE SJÖBLOM.

Fig. 5. Häst eller bandvagn för jägarna vid K4? Bilden publicerad i Svenska dagbladet 10/6 1965.

stora delar av landet – den här gången kom några ända från Skåne. [...] Kurragömmalek med Fi. Själva skvadronen låg under manövern i trakterna av Östra Husby och därifrån dirigerades de olika spaningsplutonerna ut i olika riktningar. Under krig är dessa plutoners huvudsakliga uppgifter att spana bakom fiendens linjer. [...] Skvadronen medförde egen veterinär [författaren till denna artikel] och läkare samt givetvis – hovslagare. När tropparna skickas från skvadronsbasen förses de med riklig proviant för flera dagar – man kan aldrig veta när man nästa gång får kontakt med de egna igen."

Veterinära ingripanden

Förutom att delta i stabsarbetet hade jag naturligtvis ansvaret för djursjukvården. Ett flertal småblessyrer sköttes av de ansvarstagande kavalleristerna till full belåtenhet. En senskada (perforation av en senskada av en vass pinne) krävde litet mera insats och hästen ställdes efter behandling upp i Bossgårds ladugård i Östra Husby, dit några soldater beordrades för att se till hästen. Efter yttre rengöring med jodsprit kring såret bandagerades skadan med en steril kompress och lätt tryckförband. Eftersom inte någon nämnvärda smärta kunde uppfattas motionerades hästen dagligen i skritt. Skadan läkte fint och hästen kunde utan problem följa med skvadronen vid återtransporten.

Återtransport till Strömsholm Tågtransport igen

Efter manövern avslutning anträdde återfärden till Strömsholm och utomhusbivacken på Utnäslöt. Vi red i samlad grupp till Norrköpings central där ilastningen i godsvagnarna nu gick väldigt smärtfritt med de rutinerade kavalleristernas hjälp. Transporten fungerade förvånansvärt väl och väl framme i Kolbäck kunde alla hästar lastas av och ridas till Strömsholm.

Hemförlovning av alla hästar och mig själv

När alla hästar var på plats igen på Utnäslöt började ett digert arbete att identifiera och besiktiga alla hästar. Alla hästar var registrerade på så kallade hästkort, som hade samlats i

en diger pärm. Uppgifterna på dessa hästkort användes vid identifieringen och efter besiktning fördes besiktningsresultatet in på dessa kort. När denna genomgång var klar transporterades hästarna (oftast via järnväg) hem till sina respektive fodervärdar och till K1 i Stockholm. När jag hade avslutat genomgången av alla hästar i den mig tilldelade pärm upptäckte jag vid en blick genom fönstret från mitt tillfälliga kontor att två hästar stod kvar på fältet. Inte helt utan en viss panik kontaktade jag direkt K1 och fick besked om att det inte var ovanligt att det fattades hästkort när hästar skickats ut från K1. Jag skulle bara se till att dessa "kortlösa" hästar transporterades till Kolbäck station för vidare befordran med tåg till K1 i Stockholm.

Till slut kunde även jag avföras från min tjänstgöring som skvadronsveterinär vid den 2. jägarskvadronen och 40 dagars befäls- och repövning kunde föras in i min inskrivningsbok.

Fortfarande förstår jag nog inte riktigt att just jag – en läkemedelsforskande "skrivbordsveterinär" – skulle få uppdraget som skvadronsveterinär med ansvar för klinisk hästsjukvård, men jag blev en erfarenhet rikare.

Slutord

Det var alltså – så vitt jag vet – sista gången som en beriden styrka, med värnpliktig skvadronsveterinär, deltog i en stor manöver i Sverige. Man hade redan innan manövern börjat jämföra användbarheten av beridna förband med trupper med bandvagnar. I Svenska

Dagbladet publicerades en bild (Fig. 5) den 10 juni 1965, med texten:

"Häst eller bandvagn för jägarna vid K4? Svaret torde bli: häst och bandvagn! Sekretessbelagda jämförande prov pågår sedan flera månader norr om polcirkeln. Jägartrion på bilden heter Bengt-Ivar Jakobsson, Skellefteå, och Christer Svensson, Göteborg samt (i bandvagnen) Christer Järnhede, Motala." Bilden publicerades alltså cirka ett år efter Vikbolandsmanövern då General Åkerman citerades av NT-ÖD:s reporter den 10 okt 1964:

"Jägarskvadronen med sina hästar har absolut befast att de har berättigande, säger generalen som en glädjande erfarenhet."

Trots generalens positiva uttalande i samband med Vikbolandsmanövern lades kavalleriet ner och K4 flyttade från Umeå till Arvidsjaur. Hästarna ersattes med bandvagnar. Så här beskrivs "avsittningen" i boken Umeås blå dragoner:

"Med hänsyn till såväl utfallet av försöken som övriga faktorer av praktisk och ekonomisk natur fattade arméchefen, generallöjtnant Curt Göransson, år 1966 det avgörande principbeslutet att jägarskvadronerna skulle omorganiseras och utrustas med bandvagnar, vilket också konfirmerades av riksdagen följande år. Anskaffningen av varmblodiga hästar för K 4:s räkning skulle successivt avvecklas för att helt upphöra den 1 juli 1970."

En del draghästar fanns dock kvar i infanteriets krigsanspannskompanier och dessa försvann helt omkring 1974.●

Phlugan

Lördagen den 9 november 2019 anordnas den traditionsenliga Glada Phlugans fest

Var och när: 16:30 serveras fördrink på Ultuna studentkärs kårhus. Middagen serveras på Ultunarestaurangen, efter fördrink och femte & sjätte årskursarnas spex.

Klädsel: Smoking.

Kostnad: Veterinärer 900 kr. Veterinärstudenter 700 kr, mer information kommer på skolmailen.

Fullständig anmälan omfattar både inbetalning till bankgiro 895-5981 och anmälningsmail till phlugan@vmf.se i vilket namn (+namn före eventuellt namnbyte), avgångsår, klassnamn, samt matpreferenser inklusive dryckesönskemål såsom cider eller öl till förrätt, ej svartsoppa, vegan, vegetarian, allergier eller liknande ska anges.

Först till kvarn gäller, dock ska betalning vara oss tillhanda senast den 22 september 2019. Anmälan är bindande och återbetalas ej vid förhinder. Sent inkommen anmälan kan inte garanteras plats.